

УДК 303.446.33 (477)

ПОСТКРИЗОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

ЮРІЙ МАКОГОН,

доктор економічних наук, професор, директор регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Донецьку, завідувач кафедри "Міжнародна економіка" Донецького національного університету, заслужений діяч науки та техніки України

У статті порівняно стан економіки України в 2009-2010 рр. із виділенням окремих значущих секторів, проаналізовано результати оцінки добробуту різними верствами населення України. Приділено увагу процесам посткризового відновлення окремих галузей економіки країни.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, приплив іноземних інвестицій, банківський сектор, добробут, рівень життя.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Фінансова криза, яка розпочалася з кризи іпотечного ринку США в 2007 році, поступово поширилась на всю світову економіку. Її вплив відчувається у функціонуванні більшості галузей економіки України. У країнах світу, зокрема країнах Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) і СНД у 2010 році спостерігається економічне відновлення.

У цих умовах першочерговим завданням, що стоїть перед суспільством, є забезпечення розвитку галузей, інтегрованих у міжнародні фінансово-економічні процеси. Ці процеси постійно відстежуються й коментуються вітчизняними та зарубіжними аналітиками [1-5].

Метою статті є порівняння стану економіки України в 2009-2010 рр. із виділенням окремих значущих секторів, аналіз самооцінки добробуту різними верствами населення України.

Виклад основного матеріалу. У 2010 році темпи економічного зростання в Україні в річному вираженні були нижчі як за наші очікування (+4,0% порівняно з 2009 роком), так і від консенсусних оцінок Bloomberg (+3,7%). Причина такого стану, найімовірніше в погіршенні показника чистих податків або ж динаміки секторів, які Держкомстат відносить до "інших видів економічної діяльності", а саме: операції з нерухомістю, фінансове посередництво, державне управління. Квартальні дані означають, що зростання ВВП України за 9 міс. 2010 року склало 4,6% порівняно з аналогічним періодом минулого року, не виправдавши попередніх оцінок уряду (+5,0%) і сповільнившись порівняно з I півріччям 2010 року (+5,4% до першого півріччя 2009 року).

Очікується поліпшення економічної активності в Україні в IV кварталі 2010 року завдяки більш сприятливій зовнішній кон'юктурі. Водночас, ураховуючи гальмування зростання в III кварталі 2010 р., очікується, що річні темпи зростання будуть у діапазоні від 4,5% до 5,0%, тобто трохи нижче за наш прогноз (+5,0%) [5], але вище за урядовий прогноз (+3,7%) і трохи краще поточних консенсусних оцінок (+4,3%). Очікується, що відновлення економіки продовжиться й у 2011 році, усе більш спираючись на внутрішні джерела зростання. Зростання реального ВВП складе,

очевидно, 4,5%, що збігається з оцінками уряду та консенсусними прогнозами [див. 6].

У січні-вересні 2010 року негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами й послугами збільшилося на 63 млн доларів порівняно із січнем-вереснем 2009 року й склало 1 083,5 млн доларів. За даними Держкомстату, у січні-вересні 2010 року зовнішньоторговельний обіг склав 89 927,3 млн доларів, збільшившись порівняно із січнем-вереснем 2009 року на 20 196,9 млн доларів, або на 29%. У тому числі обсяг торгівлі з країнами СНД склав 36 253,5 млн доларів, збільшившись на 10 085,4 млн доларів, або на 38,5% порівняно із січнем-вереснем 2009 року (табл. 1).

У січні-червні 2010 року сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами покращилося на 879,6 млн доларів порівняно із січнем-червнем 2009 року й склало 400,5 млн доларів. У 2009 році негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами й послугами покращилося на 11 926,9 млн доларів порівняно із 2008 роком і склало 1 380,7 млн доларів. У 2009 році імпорт товарів перевищив експорт на 5 732,7 млн доларів. У 2009 році експорт послуг перевищив імпорт на 4 352 млн доларів (рис. 1).

В Україні зростання промислового виробництва в жовтні поточного року порівняно із жовтнем 2009 року склало 10,2%, у січні-жовтні 2010 року до аналогічного періоду 2009 року - 10,7%. За даними Держкомстату, у жовтні 2010 р. порівняно із вереснем зростання промислового виробництва склало 4,8%. Зростання його обсягів у жовтні 2010 р. проти жовтня 2009 року у добувній промисловості становило 2,8% (до вересня 2010 р. - зростання 4%), у тому числі у видобутку корисних копалин, окрім паливно-енергетичних, - зростання 8,4% (до вересня 2010 р. - спад 2,1%), у видобутку паливно-енергетичних корисних копалин - спад 1,1% (до вересня 2010 р. - зростання 9,3%). В оброблювальній промисловості спостерігалось зростання обсягів виробництва в жовтні 2010 р. порівняно із жовтнем 2009 року, склавши 11,7% (до вересня 2010 р. - зростання 2,3%) (рис. 2). Водночас у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів зафіксований спад на рівні 1,4% (до вересня 2010 р. - зростання 8,9%). У легкій промисловості зафіксовано зро-

стання обсягів виробництва на рівні 9,3% (до вересня 2010 р. - спад 2%), у тому числі в текстильній промисловості та виробництві одягу, хутра й виробів із ньо-

го - зростання 9% (до вересня 2010 р. - 3,2%), у виробництві шкіри, виробів із неї - зростання 10,5% (до вересня 2010 р. - 2,5%).

Таблиця 1. - Зовнішньоторговельний баланс, млн доларів

	ЕКСПОРТ		ІМПОРТ		САЛЬДО	
	січень-вересень 2010	січень-вересень 2009	січень-вересень 2010	січень-вересень 2009	січень-вересень 2010	січень-вересень 2009
Разом	44 421,9	34 355,1	45 505,4	35 375,3	-1 083,5	-1 020,5
- країни СНД	17 286,6	12 019,2	18 966,9	14 148,9	-1 680,3	-2 129,7
- інші країни	27 135,3	22 335,9	26 538,5	21 226,4	596,8	1 109,5
- у тому числі країни ЄС	11 141,9	8 592,1	15 189,8	13 036,0	-4 047,9	-4 443,9
Товари	36 252,8	27 450,2	41 680,3	31 521,4	-5 427,5	-4 071,2
- країни СНД	13 224,9	9 340,8	18 303,2	13 565,7	-5 078,3	-4 224,9
- інші країни	23 027,9	18 109,4	23 377,1	17 955,7	-349,2	153,7
- у тому числі країни ЄС	8 981,4	6 377,4	13 165,4	10 786,9	-4 184,0	-4 409,5
Послуги	8 169,1	6 904,9	3 825,1	3 853,9	4 344,0	3 051,0
- країни СНД	4 061,7	2 678,4	663,7	583,2	3 398,0	2 095,2
- інші країни	4 107,4	4 226,5	3 161,4	3 270,7	946,0	955,8
- у тому числі країни ЄС	2 160,5	2 214,7	2 024,4	2 249,1	136,1	-34,4

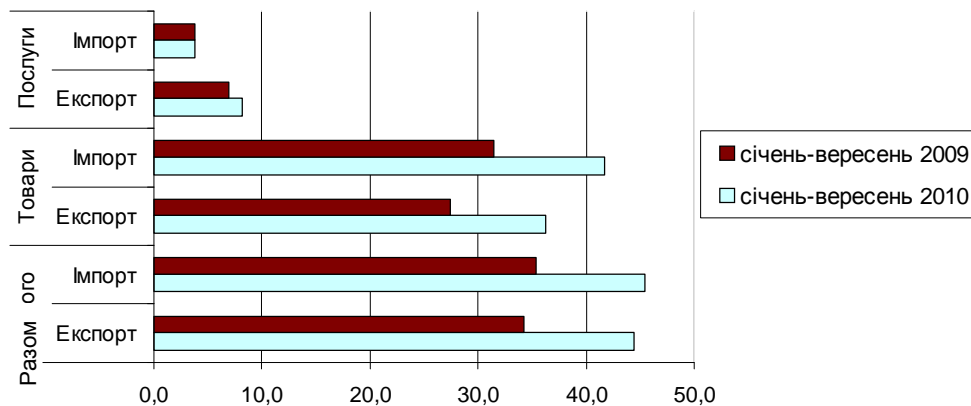

Рис. 1. Динаміка зовнішньоторговельного балансу, млрд дол.

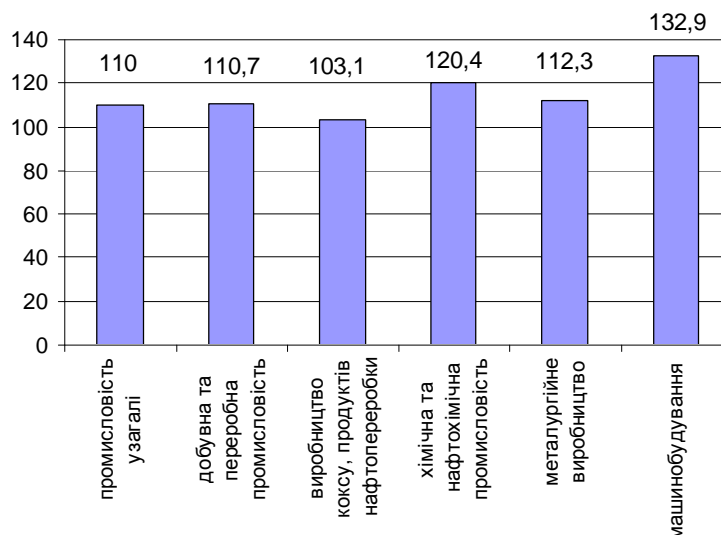

Рис. 2. Індекси промислової продукції за січень-жовтень 2010 р., %.

У хімічній та нафтохімічній промисловості зафіксовано зростання обсягів виробництва на 21,8% (до вересня 2010 р. - 4,2%), у тому числі в хімічному виробництві - 27,5% (до вересня 2010 р. - 8,5%), у ви-

робництві гумових і пластмасових виробів - 4,8% (до вересня 2010 р. - спад 8,7%), у виробництві інших неметалевих мінеральних виробів (будматеріалів, скло-виробів) - 6,5% (до вересня 2010 р. - спад 1,7%).

У металургії та виробництві готових металевих виробів у жовтні 2010 р. порівняно із жовтнем 2009 року зростання виробництва склало 8,9% (до вересня 2010 р. - 2,5%); у машинобудуванні зафіксовано зростання на рівні 32% (до вересня 2010 р. - спад 1,8%), зокрема у виробництві машин та обладнання - 11,1% (до вересня 2010 р. - 0,7%), у виробництві електричного, електронного та оптичного обладнання - 34% (до вересня 2010 р. - 1,7%), у виробництві транспортного обладнання - 55,4% (до вересня 2010 р. - спад 5%). У виробництві й розподілі електроенергії, газу й води зафіксовано зростання на рівні 13,2% (до вересня 2010 р. - 22,2%).

Зростання індексу виробництва базових галузей у жовтні склало 9,3% у річному обчисленні, що було менше, ніж у вересні (10,8%), але забезпечило прискорення зростання за 10 місяців до 6,8% (6,5% - за 9 місяців). За даними НБУ, у жовтні був забезпечений позитивний внесок у приріст індексу з боку виробництва електроенергії, газу й води (1,4 п.п.), будівництва (1,2 п.п.), роздрібною торгівлі (0,9 п.п.) при стабілізації внеску сільського господарства (0,1 п.п.). Сільське господарство після завершення сезонних робіт зі збору врожаю демонструє стабільну динаміку (0,4% у жовтні за рік). Водночас незначне охолодження зовнішнього попиту вплинуло на динаміку експортоорієнтованих галузей - металургії та машинобудування. Зниження цін на метали в жовтні на тлі суттєвого накопичення запасів у попередні періоди привело до упо-

вільнення зростання металургійного виробництва з 14% у вересні до 8,9% у жовтні.

Крім того, уповільнення економічного зростання в країнах - основних торговельних партнерах України призвело до зменшення обсягів виробництва в машинобудуванні в жовтні до 5,3%. НБУ підкреслює, що динаміка в будівельній галузі суттєво покращилася та зростання в жовтні склало 15,2% у річному обчисленні. Основним чинником нарощування обсягів будівельних робіт є збільшення державного фінансування в рамках підготовки до Євро-2012. За 10 місяців 2010 року падіння в будівництві сповільнилося до -9% (після -12,6% за 9 місяців). Збільшення соціальних стандартів темпами, вищими від інфляційних, як відзначає НБУ, стимулювало поступове пожаття внутрішнього споживчого попиту (приріст обсягу роздрібною торгівлі в жовтні склав 11,8% у річному обчисленні, за 10 місяців - 5,9%). У вересні індекс виробництва базових галузей виріс на 10,8%, у серпні - на 2,0%, у липні - на 1,4%, у червні - на 5,8%, у травні - на 9,5%, у квітні - на 11,6%, у березні - на 9,5%, у лютому - на 4,1%, у січні - на 7,7%. У 2009 році цей індекс знизився на 20,2%.

Обсяг прямих інвестицій з України за січень-вересень 2010 року збільшився на 12,1%, або на 754,0 млн доларів, і на 1 жовтня 2010 року склав 6 980,3 млн доларів (табл. 2). За січень-вересень 2010 року українські інвестори вклали в економіку інших країн 640,5 млн доларів, вилучили - 3,0 млн доларів.

Таблиця 2. - Структура прямих інвестицій з України в січні-вересні 2010 року, млн доларів

	Інвестиції з України			
	Разом	У країни ЄС	У країни СНД	В інші країни
Капітал резидентів на 01.01.2010	6 226,3	5 910,9	220,9	94,5
Збільшення капіталу, разом:	640,5	636,7	0,5	3,3
у тому числі за рахунок:				
- грошові внески, разом	61,1	57,4	0,4	3,3
у тому числі, за рахунок придбання акцій	47,0	43,8	0,0	3,2
- внески у формі цінних паперів	579,3	579,3	-	-
Зменшення капіталу резидентів, разом:	3,0	0,1	1,8	1,1
у тому числі за рахунок вилучення капіталу, із них:	2,0	0,1	1,8	0,1
- грошових внесків	1,9	0,1	1,7	0,1
- інші форми вилучення капіталу	1,0	-	0,0	1,0
Курсова різниця	-12,5	-9,0	-2,1	-1,4
Капітал резидентів в економіці інших країн на 01.10.2010	6 851,3	6 538,5	217,5	95,3
Загальна сума кредитів та позик, наданих резидентом підприємству прямого інвестування	129,0	129,0	-	-
Сукупний капітал резидентів в економіці інших країн, ураховуючи позиковий капітал на 01.10.2010	6 980,3	6 667,5	217,5	95,3

Найбільші обсяги капіталу були направлені з Донецької області - 5 974,7 млн доларів - і Києва - 614,0 млн доларів. Найбільші суми українські інвестори в січні-вересні вклали в операції з нерухомістю, оренду, інжиніринг і надання послуг підприємцям, фінансову діяльність, торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого споживання. Як повідомляло агенство, обсяг прямих інвестицій з України за січень-червень 2010 року збільшився на 10,7%, або на 665,1 млн доларів, і на 1 липня 2010 року склав 6 891,3 млн доларів. Обсяг прямих інвестицій з України за 2009 рік збільшився на 2,3%, або на 143,6 млн доларів, і на 1 січня 2010 року склав 6 346,7 млн доларів (рис. 3).

Обсяг прямих іноземних інвестицій до України в січні-вересні виріс на 21,2%, або на 8 459,2 млн доларів, і на 1 жовтня склав 48 424,4 млн доларів (табл. 3). Приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни, з урахуванням його переоцінки, утрат, курсової різниці і т.ін., за перше півріччя 2010 року склав 2 546,7 млн доларів, що складає 85,7% від рівня відповідного періоду 2009 року. Чистий приріст іноземного капіталу за січень-вересень 2010 року склав 2 795,1 млн доларів: інвестори вклали 3 423,2 млн доларів, вилучили - 628,1 млн доларів. Серед регіонів найбільші обсяги іноземного капіталу були вкладені в м. Київ - 21 163,4 млн дол., Дніпропетровську область - 7 283,5 млн дол. і Харківську область - 2 101,6 млн дол.

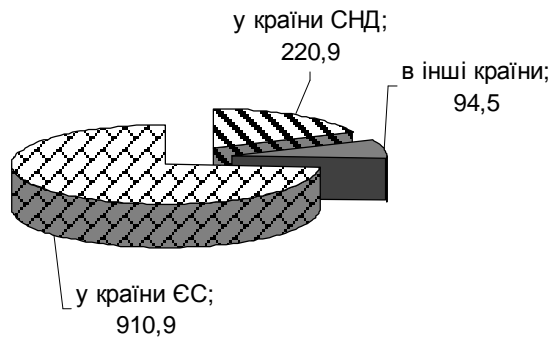

Рис. 3. Географічна структура інвестицій з України, млн дол.

Найбільші обсяги інвестицій на 1 жовтня року були зафіксовані на промислових підприємствах - 13 487,5 млн доларів, у фінансових установах - 14 11534 млн доларів, на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого споживання - 4 534,9 млн доларів, в організаціях, які здійснюють операції з нерухомістю, інжиніринг і надають послуги підприємцям - 4 454,6 млн доларів. Обсяг прямих іноземних інвестицій до України в січні-червні виріс на 1,2%, або на 495,8 млн доларів, і на 1 липня склав 40 402,1 млн доларів.

У 2009 році обсяг прямих іноземних інвестицій до України виріс на 12,4%, або на 4 410,4 млн доларів, і на 1 січня 2010 року склав 40 026,8 млн доларів.

Таблиця 3. - Структура прямих іноземних інвестицій в Україну в січні-вересні 2010 року, млн доларів

	Інвестиції в Україну			
	Разом	Із країн ЄС	Із країн СНД	З інших країн
Капітал нерезидентів на 01.01.2010	39 965,2	31 548,0	2 832,4	5 584,8
Збільшення капіталу, разом, у т. ч. за рахунок:	3 423,2	2 552,4	492,7	378,1
- грошових внесків, із них:	3 186,1	2 341,6	485,0	359,5
- купівля акцій	1 764,7	1 283,9	370,1	110,7
- внески у формі цінних паперів	3,5	3,4	0,1	0,0
- внески за рахунок анулювання боргу	18,8	18,8	-	-
- внески у формі рухомого та нерухомого майна, разом	194,5	170,1	7,6	16,8
- інших форм здійснення інвестицій	22,3	18,5	0,0	1,8
Зменшення капіталу нерезидентів, разом, у тому числі за рахунок:	628,1	510,4	23,6	94,1
вилучення капіталу, із них:	491,1	400,7	18,8	71,6
- грошових внесків	340,3	269,7	12,3	58,3
- цінних паперів	85,4	76,4	0,8	8,2
- рухомого та нерухомого майна	65,4	54,6	5,7	5,1
- поступки нерезидентом свого капіталу резидентів	77,2	52,3	4,8	20,1
- інші форми вилучення капіталу	59,8	57,4	0,0	2,4
Зниження ціни капіталу	-6,9	-1,6	2,8	-8,1
Курсова різниця	-149,5	149,7	9,6	-9,4
Перехід прав власності на капітал нерезидента нерезиденту іншої країни	-	115,2	1,0	-116,2
Збитки капіталу	67,9	32,4	3,0	32,5
Капітал нерезидентів на 01.10.2010	48 424,4	38 566,6	3 474,3	6 383,5

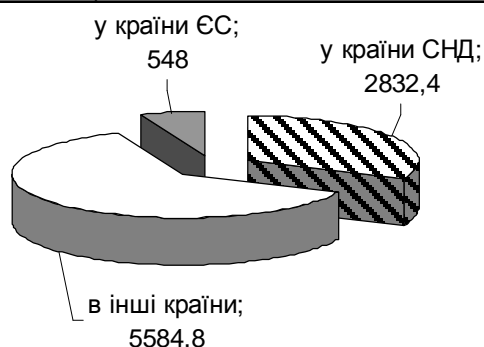

Рис. 4. Географічна структура інвестицій в Україну, млн дол.

Україна стала одним із трьох найпривабливіших для інвестування в області ринків нерухомості, що розвиваються. Такі дані наводяться в дослідженні Colliers International - світового лідера з надання послуг у сфері нерухомості. Поряд із нами - Польща та Бразилія. Фахівці Colliers International опитали основних глобальних інституційних і приватних інвесторів у сфері нерухомості. Отримані результати показали, що

оптимізм на глобальному ринку нерухомості зростає. Більшість гравців, що бажають розширити свої портфелі, планують зробити це на локальних ринках, але 30% готові розглядати зарубіжні ринки. Для порівняння, у попередньому дослідженні в першому кварталі 2010 р. лише 20% респондентів були зацікавлені в інвестуванні за межі своїх локальних ринків. Деякі з країн, що розвиваються, також були названі як привабливі для інвестування, серед них Польща, Україна та Бразилія. Протягом трьох кварталів 2010 р. спостерігається поступове відновлення інтересу до ринку комерційної нерухомості. Хоча кількість якісних активів, доступних для придбання, як і раніше, залишається дуже обмеженою, при цьому ринок побачив перші великі трансакції [7].

Зокрема, були укладені дві крупні угоди про партнерство (OLEDO - Sky Mall, DUPD - Arricano): до будівництва торговельно-розважального центру (ТРЦ) Ocean Plaza в Києві увійшов фінансовий партнер, також відбувся продаж крупної земельної ділянки в центральній частині міста для будівництва ТРЦ. Окрім уже завершених трансакцій, на ринку торговельної нерухомості в найближчій перспективі можуть

бути фіналізовані нові операції, оскільки основним інтересом є торговельна нерухомість [Там само].

Ритейл продовжує себе відчувати набагато краще, ніж багато інших сегментів комерційної нерухомості, і поступово повертається на докризовий рівень. Власники столичних ТРЦ продовжують піднімати ставки й скасовувати знижки минулого року. При цьому середній для ринку рівень вакантності в професійних торговельних центрах Києва знизився до 1-2% за станом на жовтень 2010 р., а в успішних ТРЦ вільні приміщення відсутні. Експерти компанії DTZ - найвідомішого світового консалтингового центру з нерухомості - схожі в оцінках: значно покращилося сприйняття інвесторами перспектив українського ринку нерухомості, що пов'язано зі зниженням політичного протистояння в Україні, підвищенням кредитних рейтингів компаній країни, а також загальною стабілізацією національної валюти. У той же час із другого кварталу 2010 р. рівень орендних ставок на якісну офісну й торговельну нерухомість в Україні підвищився. Інвестори були готові інвестувати в одну операцію не більше 5-20 млн доларів США. Як стверджують аналітики DTZ, найвищу активність демонстрували українські компанії й приватні інвестори, які мають достатній обсяг вільних фінансових ресурсів завдяки продажу в докризовий період власних активів в інших сегментах економіки [8].

Компанія DTZ прогнозує, що істотне зниження цін на об'єкти нерухомості, яке мало місце з кінця 2008 р., відкриває привабливі можливості для інвесторів в Україні у зв'язку з високим потенціалом ринку комерційної нерухомості, у всіх сегментах якого залишається структурний дефіцит якісних приміщень. Водночас гостра нестача якісних об'єктів нерухомості, що генерують стабільний грошовий потік, залишиться основним чинником, який стримуватиме зростання кількості операцій на вторинному інвестиційному ринку в Україні в середньостроковому періоді.

В останні два тижні вересня 2010 р. міжнародною компанією Deloitte проводилося опитування покупців супермаркетів з 19 країн Західної та Східної Європи. Результати опитування в Україні дещо здивували: основною причиною збільшення витрат на свята українці називають не зростаючу інфляцію, а зростання власних доходів (55% опитаних). До речі, у Європі доходи виросли у 39% громадян [9].

Крім того, витратити більше на новорічні свята співвітчизників, за їх визнанням, спонукають бажання насолоджуватися життям і не думати про кризу надто багато, а також поява на ринку технологічних новинок. У те, що криза вже закінчилася й можна більше не економити, вірять лише 7% українців і 9% європейців. Основна ж маса українців (51%) вважає, що наша економіка все ще знаходиться в стані рецесії (торік так вважало 79%). У Європі вплив кризи, як і раніше, відчують 75% жителів Греції, Ірландії та Португалії [9].

Погіршення економічної ситуації в 2011 році очікує 11% українців, тоді як торік - 22%. Причому молоді люди оптимістичніші: 59% молоді порівняно із 37% людей літнього віку вірять в економічне зростання або стабільність економіки в 2011 році. А ось побоювання втратити роботу в 2011 році в наших співвітчизників посилилися - 47% жителів України сумніваються в збереженні за собою робочого місця в 2011 р. У той же час, 38% українців вважають, що їхнє фінансове положення протягом наступного року покращиться. Стабільним своє фінансове положення вважають 29% жителів України (24% торік) [Там само].

У 2010 році українці менш гостро відчувають зниження купівельної спроможності. Лише 34% опитаних

стверджують зворотне, тоді як торік їх кількість досягла 58%. При цьому витратити більше зараз можуть молоді люди (18-34 роки), скоротили свої витрати люди середнього віку й пенсіонери. Цього року українці мають намір збільшити витрати, але лише на найнеобхідніше. 73% співвітчизників планують витратити більше на житло, 69% - на предмети першої необхідності й продукти харчування, майже половина - на одяг і нерегулярні витрати. Цікаво, що в ЄС зниження купівельної здатності відчувається сильніше, ніж в Україні: на це вказали 42% європейців [Там само].

Висновки

Таким чином, другий рік кризи (2009-2010) закінчується, паралельно спостерігається зниження прибутковості багатьох інструментів для інвестування, що примушує громадян серйозніше підходити до капітало вкладень.

Прогнозне зростання ВВП України в 2011 році складе 4,5%. При цьому вітчизняній економіці слід усе більше спиратися на внутрішні джерела зростання.

Продовження позитивних тенденцій, зменшення структурних диспропорцій закладатимуть позитивну основу для розвитку в наступні роки. У 2011 році очікується початок нового інвестиційного циклу за рахунок відновлення інвестиційного попиту. Зокрема передбачається залучення близько 40 млрд гривень на реалізацію проектів із підготовки проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу (із них близько 66 % становитимуть кошти приватних інвесторів), приток прямих іноземних інвестицій (чистий приріст прогнозується на рівні 8 мільярдів); поступова активізація підприємницької діяльності. У свою чергу, відновлення позитивної динаміки виробництва та поліпшення умов торгівлі в посткризовий період зміцнять фінансовий стан та інвестиційну позицію товаровиробників, їхню забезпеченість власними ресурсами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пабат А. Світова енергетична та глобальна економічна криза / А. Пабат // Економіст. - 2009. - № 2. - С. 20-35.
2. РБК-Україна, 27 квітня 2009 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.rbc.ua/ukr/newsline/2009/04/27/536160.shtml>.
3. Ткаченко Л. Фінансово-економічна криза і ринок праці України / Л. Ткаченко // Праця і зарплата. - 2009. - № 4. - С. 15-19.
4. Фесенко М. Глобальна економічна криза: причини та наслідки / М. Фесенко // Зовнішні справи. - 2008. - № 12. - С. 26-34.
5. Makogon Y. RESEARCH OF CREATIVE FLOW OF CITY IN ATTRACTION OF GLOBALIZING INVESTMENT FLOWS Economics & management / Y. Makogon, I. Khadzhyunov // Information about 'Economics & management-2010' (ICEM-2010) papers prepared according to the ISI Proceeding format. - 2010. - № 15. - P. 145-149; Макогон Ю. В. Послекризисная ситуация в мировой экономике и Украине / Ю. В. Макогон // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". - 2010. - № 7. - С. 67-74.
6. Данные ВВП за 3-й квартал воспринимаются аналитиками неоднозначно [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://finance.liga.net/economics/2010/11/16/news/19016.htm>.
7. Colliers_огляд ринку нерухомості України 2010 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://dsg.colliers.com/document.aspx?report=512.pdf>.
8. Сайт компанії DTZ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.dtz.com/Ukraine/Who_we_are/History?vgnLocale=uk_UA.
9. Ёлкина Н. Бедные украинцы шиканут на Новый год по круче богатых европейцев / Н. Ёлкина [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://news.finance.ua/ru/toplist/~/2/4/217362>.

© Ю. Макогон